

Werkdocument

No 105

Economische gevolgen van het regeerakkoord 1998

Centraal Planbureau, Den Haag, augustus 1998

Centraal Planbureau
Van Stolkweg 14
Postbus 80510
2508 GM Den Haag

Telefoon (070) 338 33 80
Telefax (070) 338 33 50

ISBN 90 563 5114 1

Ten geleide

Op verzoek van de informateurs heeft het CPB de macro-economische gevolgen van het (ontwerp-)regeerakkoord in kaart gebracht. Dit werkdocument doet daarvan verslag. Benadrukt zij dat het CPB op enkele punten voorlopige aannames heeft moeten maken over de vormgeving en invulling van maatregelen, omdat niet alle beleidsvoornemens in het regeerakkoord concreet zijn uitgewerkt.

De afdelingen Overheidsfinanciën, Sociale Zekerheid, Middellange Termijn, Inkomens en Prijzen, en Toegepaste Algemeen Evenwichtsmodellen van het CPB hebben bijgedragen aan dit werkdocument.

F.J.H. Don
directeur

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
2. De aangepaste scenario's 1999-2002	7
3. Het beleidspakket	10
4. De macro-economische effecten op middellange termijn	15
5. Collectieve sector	24
6. Lange termijneffecten van het voorgestelde belastingplan	30
Bijlage 1	
Het beleidspakket	33
– Intensiveringen regeerakkoord	33
– Ombuigingen regeerakkoord	36
– Fiscale maatregelen regeerakkoord	40
Abstract	44

Economische gevolgen van het regeerakkoord 1998

1. Inleiding

Dit werkdocument brengt de macro-economische en budgettaire gevolgen van het regeerakkoord in kaart tegen de achtergrond van het geactualiseerde behoedzame scenario 1999-2002. Paragraaf 2 beschrijft kort de aanpassingen die het CPB begin mei heeft aangebracht in de twee scenario's uit de 'Economische verkenning voor de volgende kabinetsperiode' (november 1997). In het regeerakkoord is er – opnieuw – voor gekozen om behoedzame uitgangspunten te hanteren bij het uitzetten van het budgettaire beleid. Het geactualiseerde behoedzame scenario is daarom uitgangspunt geweest bij de doorrekening van het regeerakkoord. Paragraaf 3 geeft een overzicht van het financieel-economische beleidspakket uit het regeerakkoord, dat in de bijlage nader wordt toegelicht. In paragraaf 4 worden de macro-economische effecten en de gevolgen voor de koopkracht besproken. Het resulterende beeld voor de collectieve sector wordt gepresenteerd in paragraaf 5. Over de lange termijneffecten van de belastingvoorstellen wordt gerapporteerd in paragraaf 6.

Enige voorstellen met betrekking tot de ziektekostenverzekeringen, met name het toelaten van zelfstandigen tot de ZFW en de aanpak WTZ, zijn nu niet verwerkt omdat een analyse daarvan meer tijd vraagt.¹ Voorts heeft het CPB op enkele punten voorlopige aannames gehanteerd met betrekking tot vormgeving en invulling van maatregelen, omdat niet alle beleidsvoornemens in het regeerakkoord concreet zijn uitgewerkt.

2. De aangepaste scenario's 1999-2002

De twee scenario's uit de 'Economische verkenning voor de volgende kabinetsperiode' (november 1997) zijn in mei j.l. aangepast op grond van nieuwe informatie en iets gewijzigde beleidsuitgangspunten. Basis voor beide scenario's is nu het beeld voor 1998 zoals beschreven in het CEP 1998.

De achterliggende scenario's voor de wereldeconomie in 1999-2002 zijn nauwelijks aangepast. Wel gaven de ontwikkelingen op de oliemarkt aanleiding om in het behoedzame scenario rekening te houden met een lagere olieprijs, en zodoende de bandbreedte tussen de scenario's iets te vergroten.

¹Evenmin verwerkt zijn de vervroeging van de knip in de eerste schijf van de loon- en inkomstenbelasting naar 1999 en de daarmee samenhangende voorgestelde mutaties in de premiepercentages van de sociale verzekeringen. Beide zijn niet of nauwelijks van invloed op de uitkomsten voor de middellange termijn. Deze maatregelen worden wel betrokken in de reguliere voorbereiding van de MEV 1999.

Ook in de binnenlandse uitgangspunten voor 1999-2002 is weinig veranderd. In het verlengde van de beleidsuitgangspunten voor 1999 die zijn gehanteerd in het CEP 1998, zijn de volgende aanpassingen aangebracht:

- percentage overhevelingstoelage niet meer technisch constant maar bepaald conform de wettelijke regels;
- AOW-premie f 1,7 mld boven lastendeckend niveau (tot een maximum van 18,25%) met compensatie in het belastingtarief van de eerste schijf zodat het EMU-tekort niet wordt beïnvloed (structurele doorwerking van koopkrachtreparatie 1998);
- zorguitgaven gebaseerd op volumegroei 1,3% per jaar, gerekend vanuit CEP-cijfers voor 1998; voorts verwerking f $\frac{3}{4}$ mld hogere nominale uitgaven als gevolg van bouwlasten (in BKZ-termen f 0,9 mld).
- de bestemming van f 1,9 mld FES-gelden waartoe het kabinet begin april heeft besloten; hiervan slaat f 65 mln neer in 1998 (kleine wijziging in CEP-beeld), en cumulatief f 985 mln in 1999-2002 (waarvan f 220 mln in 2002).

De herziene scenario's worden beknopt weergegeven in de tabellen 2.1 en 2.2. Alleen het nieuwe budgettaire beeld in het behoedzame scenario wordt hier kort toegelicht.

Ten opzichte van de publicatie van november is er per saldo niet veel veranderd in het budgettaire beeld voor 2002. Zonder nader beleid resulteerde destijds een EMU-tekort van 1,4% BBP bij een endogene lastenverlichting van f $1\frac{1}{2}$ mld (0,2% BBP) in 1999-2002; nu resulteert een EMU-tekort van 1,1% BBP bij stabiele microlasten.

Doordat de niet-belastingmiddelen in 1998 incidenteel hoger zijn (veiling etherfrequenties) dan in november werd geraamd, komt het tekort in 1998 f 2 mld lager uit. Tegelijk leidt dit tot een kleinere budgettaire ruimte voor tekortreductie en lastenverlichting in 1999-2002, omdat het beslag van de netto reële uitgaven in 1999-2002 door het wegvallen van de incidentele bate evenveel hoger uitkomt.

In de basis voor de analyse van de verkiezingsprogramma's² was het budgettaire beeld voor 2002 f $2\frac{3}{4}$ mld gunstiger, als gevolg van de verwerking van het structurele deel van de belastingmeevaller uit 1997. Daartegenover zijn sinds december enkele belangrijke verslechtingen in beeld gekomen: hogere zorguitgaven (nieuwe overschrijding 1998 en bouwlasten; tezamen f $1\frac{3}{4}$ mld) en structurele kosten van de koopkrachtreparatie (bijna f 1 mld). De hogere zorguitgaven leiden ook tot hogere premies, en dit verklaart waarom het nieuwe beeld geen endogene lastenverlichting meer bevat.

Voorts is een groot aantal kleinere mee- en tegenvallers in het beeld verwerkt (onder andere gasbaten, loonruimte conform referentiemodel, afkoop van objectsubsidies beleggers, rentelasten, werkloosheidsuitkeringen, asielzoekers, nabetalings).

²'Keuzes in kaart: Economische effecten van vijf verkiezingsprogramma's', Sdu, Den Haag, 1998.

Tabel 2.1 Enkele kerngegevens voor het behoedzame en het gunstige scenario, 1987-2002

	1987- 1990	1991- 1994	1995- 1998	1999-2002	
				behoedzaam	gunstig
	mutaties per jaar in %				
<i>Internationaal</i>					
Relevant wereldhandelsvolume	6,4	4,0	7	4	6¾
Dollarkoers (niveau eindjaar, guldens)	1,82	1,82	2	2,05	1,85
Olieprijs (Brent, niveau eindjaar, dollars per vat)	23,7	15,8	17	14	21
<i>Lonen en prijzen</i>					
Contractloon marktsector	1,5	3,2	2	2¼	3¼
Loonsom per werknemer marktsector	1,6	3,4	2¼	2¾	4¼
Prijsconcurrentiepositie ^a	- 0,4	0,2	½	0	- ¼
Consumentenprijsindex	0,8	2,9	2	1¾	2
Koopkracht modale werknemer (excl. incidenteel)	1,8	0,2	¾	½	1½
<i>Volume bestedingen en productie</i>					
Goederenuitvoer (excl. energie)	7,1	4,2	6¾	4	7
Goedereninvoer	6,0	2,7	6¾	3½	6¼
Particuliere consumptie	2,8	2,2	2¾	1¾	2¾
Bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	2,8	- 0,9	6¾	2¼	5
Investeringen in woningen	2,6	1,6	2¾	- 1	1
Productie marktsector ^b	4,0	1,9	3¾	2¼	4
Bruto binnenlands product	3,2	2,1	3¼	2	3¼
Reëel nationaal inkomen	3,0	2,0	3½	2	3¼
Arbeidsproductiviteit marktsector	1,6	1,4	1¼	1½	2¼
<i>Arbeidsmarkt</i>					
Werkgelegenheid (in arbeidsjaren)	1,9	0,5	2	¾	1½
Werkgelegenheid (≥ 12 uur/week, in personen)	1,9	0,8	2¼	1	1½
Arbeidsaanbod (in personen)	1,5	1,3	1½	1	1¼
	niveaus in eindjaar				
Werkloze beroepsbevolking (in dzd)	419	547	375	370	300
Idem in % van de beroepsbevolking	7,0	8,6	5½	5¼	4¼
Personen met een werkloosheidsuitkering (in dzd)	575	777	655	695	625
Verhouding niet-actieven versus actieven (in %)	82,1	83,2	74¾	75	71¾
<i>Collectieve sector</i>					
Vorderingentekort collectieve sector (in % BBP) ^c	4,7	4,2	1,6	1,1	- 0,6
Beleidsrelevant financieringstekort (in % BBP)	nvt	3,6	2½	2½	¾
Bruto schuld collectieve sector (ultimo jaar, in % BBP) ^d	79,2	77,9	69½	67	60¼
Collectieve-lastendruk (in % BBP)	45,7	44,9	43¼	42½	42¼
<i>Diversen</i>					
Arbeidsinkomensquote marktsector (in %) ^b	81,2	82,7	82	82	82
Saldo lopende rekening van de betalingsbalans (in % BBP)	3,2	5,3	6½	7½	7½
Lange rente (in %, 10-jaars staatsleningen)	8,9	6,9	5¼	6	5½

^a Prijsstijging relevante wereldhandel minus prijsstijging uitvoer van goederen (excl. energie).

^b Exclusief delfstoffenwinning en exploitatie onroerend goed.

^c Gecorrigeerd voor de vertekening als gevolg van de AAW/AWW-operatie. De ongecorrigeerde cijfers zijn 5,1 in 1990 en 3,8 in 1994.

^d Vanaf 1988 in % geharmoniseerd BBP.

Tabel 2.2 *Bruto ruimte in 2002 in twee scenario's*

	behoedzaam	gunstig
	mld gld, prijzen 1998	
Groei belastingen	12¼	24½
Groei premies	<u>11½</u>	<u>12½</u>
Totale groei	23¾	37
Idem bij constante microlastendruk	23¾	43¾
Noemereffect constant vorderingentekort	<u>1¾</u>	<u>2¾</u>
Bruto ruimte	25¾	46½
Bij ongewijzigd beleid aangewend voor:		
groei collectieve uitgaven	21¼	20½
lastenverlichting	0	6¾
EMU-tekortreductie	4¼	19¼

3. Het beleidspakket

Deze paragraaf geeft in het kort de financieel-economische inzet van het regeerakkoord weer. Een gedetailleerde toelichting wordt in de bijlage van deze notitie gegeven.

Het regeerakkoord komt in CPB-termen neer op een totaal van ruim *f* 6¼ miljard aan uitgavenbeperkingen. Het bezuinigt ruim *f* 0,8 mld op de arbeidsvoorwaarden van de collectieve sector door de incidentele loonstijging te beperken en door specifieke arbeidsvoorwaarden te versoberen. Op defensie wordt bijna *f* 0,4 mld bezuinigd. Ongeveer *f* 0,1 mld wordt er middels een productiviteitskorting bezuinigd op het hoger onderwijs. Meer doelmatigheid leidt ook tot een besparing van ruim *f* 0,1 mld in het gevangeniswezen. Op het overig openbaar bestuur wordt *f* 1,0 miljard bezuinigd door middel van arbeidsproductiviteitskortingen, efficiency-verbeteringen en inkrimping departementen. Door het versneld afschaffen van het besluit woninggebonden subsidies en de beperking van de locatiesubsidies bespaart het regeerakkoord *f* 0,2 mld op de volkshuisvesting. Met name door verhoging van effectiviteit en efficiency worden de uitgaven in de sfeer van de sociale zekerheid met bijna *f* 1,5 mld beperkt. Een doelmatiger uitvoering van de ABW levert *f* 0,5 mld op. Efficiency-besparingen op uitvoeringskosten leveren eveneens circa *f* 0,5 mld op. Volumebeperkingen in de WAO en WW dragen *f* 0,35 mld bij. Het akkoord mikt op *f* 1,3 mld lagere EU-afrachten. Op internationale samenwerking wordt ruim *f* 0,3 mld bezuinigd. Dit bedrag wordt over ODA en non-ODA hulp verdeeld. Door verhoging van boetes, collegegelden, gasprijzen voor tuinders en verkopen van grond wordt bijna *f* 0,5 mld aan extra inkomsten verkregen.

Tabel 3.1 *Budgettair beleid regeerakkoord 2002, in prijzen 1998*

	Ombuigingen	Intensiveringen
	mld gld ^a	
Arbeidsvoorwaarden collectieve sector	0,85	0,2
Defensie	0,4	–
Onderwijs	0,1	1,65
Openbare Orde	0,1	0,75
Overig Openbaar Bestuur	1,0	1,9
Infrastructuur en milieu	–	1,4
Volkshuisvesting	0,2	0,3
Openbaar Vervoer	0,1	–
Overige Subsidies	0,05	0,8 ^c
Kredieten ^b	0,1	0,4
Sociale Zekerheid	1,45	0,9 ^d
Zorg	–	2,2
EU-afdrachten	1,3	–
Internationale samenwerking	0,35	–
Niet-belastingmiddelen	0,5	–
Totaal	6,4	10,5
wv EMU-relevant	6,3	10,1

^a Afgerond op een veelvoud van f 50 mln.

^b Niet EMU-relevant.

^c Inclusief kinderopvang en IHS.

^d Inclusief studiebeurzen, maar exclusief studieleningen.

Het regeerakkoord bevat in CPB-termen een totaal van f 10½ mld aan intensiveringen, waarvan ruim f 10 mld relevant voor het EMU-tekort. Voor betere arbeidsvoorwaarden van onderwijzers wordt f 0,2 mld uitgetrokken. Daarnaast wordt nog eens f 1,65 mld aan onderwijs besteed. Hierbij moet gedacht worden aan klassenverkleining en ICT-investeringen en -exploitatie. Op het terrein van de openbare orde wordt f ¾ mld geïntensiveerd. Hiermee worden de politie en de rechterlijke macht versterkt. Aan overig openbaar bestuur wordt ongeveer f 1,9 mld extra uitgegeven. Met dit bedrag worden onder andere Instroom- en Doorstroombanen in de collectieve sector voor de doelgroep langdurig werklozen bekostigd (f 0,8 mld). Inclusief het 40 000 banenplan uit de vorige kabinetsperiode loopt deze werkgelegenheid op tot 60 000 banen. Tevens gaat f 0,3 mld naar een plan om langdurig werklozen een gericht pakket scholing en

bemiddeling aan te bieden, de zogeheten sluitende aanpak.³ Extra geld is er voor fraudebestrijding (*f* 0,5 mld) en voor gemeenten en provincies (ruim *f* 0,3 mld). Ten behoeve van infrastructuur, natuur en milieu reserveert het akkoord *f* 1,4 mld extra. Aan het Vitaliteitsfonds stedelijke vernieuwing wordt *f* 0,3 mld extra gedoteerd. Voor onder andere kinderopvang, sport, cultuur, herstructurering varkenssector, sociale infrastructuur en IHS wordt ruim *f* 0,8 mld extra ingezet. Voor de zorg wordt *f* 2,2 mld extra uitgetrokken, waarvan circa *f* 0,5 mld ter dekking van tegenvallers bij de geneesmiddelen (in termen van collectief gefinancierde uitgaven). De eigen bijdragen ZFW en toegangsbijdragen thuiszorg vervallen, onder gelijktijdige verhoging van de nominale ZFW-premie. Dit is een financieringsverschuiving en komt daarom niet in tabel 3.1 voor. Naar studiebeurzen en tegemoetkoming studiekosten gaat *f* 0,4 mld. Dit is onderdeel van de intensivering in de sfeer van de sociale zekerheid van ruim *f* 0,9 mld. Het restant hiervan betreft intensiveringen in de WSW, de bijzondere bijstand en de voorzieningen voor gehandicapten (WVG). Tenslotte gaat naar schatting *f* 0,4 mld extra naar studieleningen.

Het regeerakkoord omvat voorts een lastenverlichting van per saldo *f* 4,3 mld (zie tabel 3.2). De vormgeving van de belastingplannen loopt grotendeels langs de lijnen van de nota van het vorige kabinet 'Belastingen in de 21e eeuw: een verkenning': verschuiving van directe naar indirecte belastingen, verbreding van de belastinggrondslag en verlaging van de lastendruk op arbeid. De verhoging van de indirecte belastingen bestaat voornamelijk uit een hoger BTW-tarief en verdubbeling van de bestaande kleinverbruikersheffing op energie (*f* 7,5 mld hogere belastingontvangsten). Verbreding van de belastinggrondslag vindt enerzijds plaats door het beperken en/of schrappen van enkele aftrekposten voor de loon- en inkomstenbelasting (*f* 4,2 mld). Anderzijds komt een groter deel van het inkomen uit vermogen onder de belastingheffing te vallen (*f* 0,8 mld extra opbrengst). Afgewacht moet worden of deze theoretische opbrengst onder het nieuwe regime ook daadwerkelijk inbaar is.⁴ Tezamen met de inzet van *f* 5 mld voor lastenverlichting teneinde negatieve koopkrachteffecten te beperken is circa *f* 17,5 mld beschikbaar voor de verlaging van de lastendruk op arbeid. In paragraaf 6 wordt nader ingegaan op de vormgeving van het nieuwe stelsel. Het fiscale pakket bevat verder nog

³Netto wordt in het regeerakkoord *f* 250 mln uitgetrokken voor de sluitende aanpak. Het bruto-bedrag van *f* 300 mln is gebaseerd op een voorlopige inschatting door het CPB van te verwachten invaard-effecten.

⁴In CPB-werkdocument 104 zijn verschillende vermogensvarianten bekeken. Het onderliggende voorstel houdt het midden tussen de basis- en de hogere variant. In WD 104 is erop gewezen dat niet vast staat dat het volledige belastbare vermogen daadwerkelijk onder de heffing zal vallen. In ieder geval zal de forfaitaire heffing gepaard moeten gaan met een forse inspanning om de heffing te innen.

een aantal aanvullende maatregelen, die niet in de nota 21e eeuw voorkwamen. Het betreft onder andere reparatiewetgeving ter bestrijding van oneigenlijk gebruik, fiscale stimulering van kinderopvang en scholing, invoering van een vaarbelasting en de introductie van het rekeningrijden.

Tabel 3.2 Microlasten 2002, in prijzen 1998

	mld gld	
<i>Milieu</i>		3,7
Energieheffing (incl. BTW)	3,8	
Terugsluis energieheffing bedrijven	- 0,9	
Diverse milieueffingen (incl. indexatie)	1,0	
Rekening rijden	0,4	
Faciliteiten	- 0,5	
<i>Arbeid^a</i>		- 16,7
Tarieven en schijflengtes LB/IB	- 17,4	
Sociale premies	- 0,2	
Faciliteiten	0,9	
<i>Vermogen</i>		3,5
Afschaffen vermogensbelasting	- 1,3	
Schrappen IH over rente en dividend	- 4,2	
Forfaitair rendement op vermogensinkomsten	6,1	
Verhoging tarief aanmerkelijk belang	0,2	
Faciliteiten	2,7	
<i>Overig</i>		5,2
BTW-verhoging	3,9	
Indexeren accijnzen	0,1	
Faciliteiten	0,7	
Fiscale reparatiewetgeving	0,5	
Totaal microlasten na verwerking regeerakkoord		- 4,3
Idem incl. financieringsverschuivingen		- 3,5

^a Inclusief verschuiving tussen belastingen en premies cf. behoedzaam.

In het regeerakkoord wordt verder een onderzoek aangekondigd naar de introductie van een ijklijn voor belastinguitgaven. Dit zijn fiscale maatregelen ten gunste van specifieke groepen belastingbetalers, die vervangen zouden kunnen worden door een subsidie. Een aantal maatregelen uit het regeerakkoord zijn ook als (mutaties in) belastinguitgaven te classificeren. Tegenover stimulering van de kinderopvang en de scholing in de non-profitsector staat versoering van de spaarloonregeling, de R&D-faciliteit en de investeringsaftrek en de WVA-regelingen. Per saldo beperkt het regeerakkoord de belastinguitgaven met f 0,4 mld.

Op verzoek van de informateurs zijn in deze doorrekening de premietarieven van de sociale verzekeringen ongewijzigd gelaten ten opzichte van het (geactualiseerde) behoedzame scenario. Dit impliceert dat de ruimte die per saldo bij de sociale fondsen ontstaat als gevolg van de ombuigingen, intensiveringen en inverdieneffecten neerslaat in een verbetering van het exploitatiesaldo van de sociale verzekeringen. In deze doorrekening resulteert een verbetering van dit saldo ten opzichte van het behoedzame scenario met circa *f* 1 mld. Indien de veronderstelling van ongewijzigde premietarieven wordt losgelaten en deze tarieven endogeen worden vastgesteld zal – bij ongewijzigde uitkomst voor de microlasten ten opzichte van de onderhavige doorrekening via compenserende aanpassing van de LB/IB-tarieven – enige herverdeling van de lasten optreden ten gunste van bedrijven en ten laste van gezinnen. Dit zal tot een licht ongunstiger koopkrachtbeeld leiden. Daarnaast zal het tekort iets gunstiger kunnen uitkomen door een positief effect van de premie mutaties op de LB/IB-grondslag.

De ombuigingen en intensiveringen kennen doorgaans een geleidelijke oploop van het budgettaire beslag tussen 1998 en 2002, zoals door de informateurs aangegeven. Omvangrijke front-loading bij de intensiveringen doet zich voor bij infrastructuur. Bij een aantal ombuigingen zoals bijvoorbeeld EU-afdrachten, VROM-subsidies en fraudeplan komen de opbrengsten sterk vertraagd binnen. De besparingen als gevolg van de decentralisatie ABW treden op vanaf 2000.

De door de informateurs opgegeven bedragen zijn – tenzij hierna anders aangegeven – maatgevend geweest. Dit houdt niet in dat de genoemde percentages (bijv. productiviteit) zonder meer herkend zijn uit de grondslag.

De hiervoor weergegeven ombuigingen en intensiveringen wijken op enkele punten af van de in het regeerakkoord vermelde bedragen. De verschillen betreffen:

- a. Specifiek werkgelegenheidsbeleid. De onderdelen sluitende aanpak en extra banen langdurig werklozen in de collectieve sector zijn bruto ingezet voor resp. *f* 0,3 mld en *f* 0,8 mld, tegen (netto) *f* 0,25 mld en *f* 0,4 mld in het regeerakkoord. De intensivering WSW is in de CPB-opstelling direct gesaldeerd met de anti-cumulatiebaten (dus *f* 0,15 mld). De ombuigingen zijn hiermee samenhangend in deze opstelling ook *f* 0,05 mld lager (volume SZ).
- b. Het fraudeplan van *f* 0,3 mld in 2002 is gedesaldeerd opgenomen: extra apparaatskosten van *f* 0,5 mld onder de intensiveringen van het rijk, waartegenover *f* 0,8 mld opbrengsten staan, die eenvoudshalve zijn geboekt als een extra belastingopbrengst (en dus niet bij de sociale verzekeringen). Deze is niet relevant voor de microlastendruk. Opgemerkt zij dat in Keuzes in kaart (zie pag. 152) geen opbrengsten van fraudebestrijding zijn ingeboekt. Het fraudeplan is gebaseerd op de nota fraudebestrijding die op 9 april jl. aan de Tweede Kamer is aangeboden. Het bevat een gedetailleerde opsomming van maatregelen en een overzicht van de daarmee gemoeide kosten.

- c. De reeks belastingverhogende maatregelen (f 0,5 mld) die vallen onder het fiscale reparatiepakket zijn niet geboekt onder de ombuigingen maar onder de microlasten.
- d. De inverdieneffecten van de onderwijsintensiveringen zijn niet bij de ombuigingen opgenomen. Dit geldt ook voor de inverdieneffecten ZW/WAO als gevolg van de intensivering van het arbeidsomstandighedenbeleid en de aanpak van de wachtlijsten in de zorg. Het CPB heeft hiervoor een daling van het ziekteverzuim met 2½% ingezet (f 0,15 mld). Dergelijke inverdieneffecten zijn vervat in de totaalpost inverdieneffecten van het beleidspakket in paragraaf 5. De ombuiging volume sociale zekerheid bevat in de CPB-opstelling dan de ‘primaire’ ombuiging op de WAO (f 0,25 mld) en de besparing op de WW (f 0,1 mld).
- e. De extra studieleningen zijn slechts in de CPB-opstelling terug te vinden, als niet EMU-relevante intensiveringen. De leningen vallen onder de werking van de prestatiebeurs. Het overgrote deel wordt na de studie alsnog omgezet in studiebeurzen.

4. De macro-economische effecten op middellange termijn

Een belangrijk onderdeel van het regeerakkoord vormt de hervorming van het belastingstelsel, waardoor een forse verschuiving optreedt van directe naar indirecte belastingen, met name BTW en energieheffingen. Ook wordt er een arbeidskorting in de LB/IB geïntroduceerd. Per saldo betekent het regeerakkoord een lastenverlichting van f 4¼ mld. De belangrijkste intensiveringen betreffen infrastructuur, onderwijs, zorg en specifiek werkgelegenheidsbeleid. Het regeerakkoord bezuinigt onder meer op buitenlandbeleid en via efficiency-maatregelen.

De lastenverlichting leidt tot een forse loonmatiging. In het bijzonder de arbeidskorting leidt tot loonmatiging, omdat het netto-inkomen van werkenden stijgt ten opzichte van dat van niet-werkenden. Daardoor daalt de replacement rate (dit is de verhouding tussen het netto inkomen van iemand met een uitkering en het netto loon van een werkende). Een daling van de replacement rate heeft een neerwaarts effect op de lonen, omdat het voor meer mensen aantrekkelijk wordt om te blijven of te gaan werken. Doordat het regeerakkoord veel extra banen creëert in met name de zorg, het onderwijs en via werkgelegenheidsbeleid gericht op langdurig werklozen, daalt de werkloosheid hetgeen een opwaartse druk op de lonen uitoefent. Per saldo resulteert een gemiddelde jaarlijkse contractloonstijging in de periode 1999-2002 van 1½% per jaar, 0,7 procentpunt minder dan in het behoedzame scenario. Deze contractloonontwikkeling van 1½% per jaar is gematigd te noemen, zeker in het licht van de voorziene stijging van de consumentenprijsindex met 2% per jaar. Daar staat tegenover dat de stijging van de consumentenprijsindex deels wordt veroorzaakt door de verhoging van indirecte belastingen: geschoond voor dat effect is de prijsstijging circa 1½% per jaar. Omdat tegenover de verhoging van

indirecte belastingen een omvangrijker verlaging van directe belastingen staat, kan bij deze cijfers de koopkracht met gemiddeld 1% per jaar toenemen.

De loonmatiging heeft een gunstig effect op de groei van de werkgelegenheid in de marktsector. De werkgelegenheid in de collectieve sector stijgt in relatieve termen nog harder. In absolute aantallen is de toename van de werkgelegenheid in de collectieve sector wel minder dan in de marktsector, omdat de werkgelegenheid in de marktsector

Tabel 4.1 Macro-economische effecten pakket, 1999-2006

	CEP98 1995- 1998	Behoed- zaam 1999- 2002	Effect regeerakkoord 1999- 2002	2003- 2006
	mutatie per jaar in %			
<i>Lonen en prijzen</i>				
Contractloon marktsector	2	2¼	- 0,7	- 0,2
Loonsom per werknemer marktsector	2¼	2¾	- 0,6	- 0,2
Consumentenprijsindex (CPI)	2	1¾	0,3	- 0,2
Reële arbeidskosten marktsector	1	1½	- 0,4	0,1
<i>Volume bestedingen en productie</i>				
Particuliere consumptie	2¾	1¾	0,4	0,0
Bruto investeringen bedrijven excl. woningen	6¾	2¼	0,8	0,0
Goederenuitvoer excl. energie	6¾	4	0,0	0,5
Bruto binnenlands product	3¼	2	0,3	0,1
<i>Arbeidsmarkt</i>				
Werkgelegenheid marktsector (arb.jrn)	2	¾	0,3	0,3
Idem collectieve sector (arb.jrn)	¼	¾	0,8	0,0
Totale werkgelegenheid (> 12 uur, personen)	2¼	1	0,5	0,2
	niveau in eindjaar			
Werkloze beroepsbevolking (in % van de beroepsbevolking)	5½	5¼	- 0,8	- 0,9
Personen met een werkloosheidsuitkering (idem)	9¾	10	- 0,9	- 1,0
Verhouding niet-actieven/actieven (%)	74¾	75	- 2,8	- 3,7
<i>Collectieve sector</i>				
Vorderingentekort collectieve sector (% BBP)	1,6	1,1	0,2	0,2
Bruto schuld collectieve sector (ultimo jaar, % BBP)	69½	67	- 1,5	pm
Collectieve lastendruk (% BBP)	43¼	42½	- 1,3	- 0,6
<i>Diversen</i>				
Arbeidsinkomensquote marktsector (%)	82	82	- 1,1	- 0,7

Loonraming realistisch?

Van verschillende kanten zijn twijfels geuit over het realiteitsgehalte van de contractloonraming van gemiddeld 1½% per jaar, die na verwerking van het regeerakkoord resulteert in het behoedzame scenario voor 1999-2002. Bij de beoordeling hiervan moet wel bedacht worden dat in het regeerakkoord de directe lasten op arbeid met bijna f 17 mld worden verlaagd. Deze lastenverlichting is geconcentreerd in 2001, het jaar waarin de belastingherziening wordt doorgevoerd. De lastenverlichting maakt een zeer gematigde contractloonontwikkeling mogelijk in een periode die in de context van het behoedzame scenario ook een matige economische groei kent. Gemiddeld neemt de koopkracht van werknemers in dit scenario bij 2¼% groei in 1999-2002 zelfs meer toe dan gerealiseerd werd bij 3¼% groei in 1995-1998.

Ook bij de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt is de geraamde loonontwikkeling goed te plaatsen. De daling van de werkloosheid is in het behoedzame scenario voor de komende vier jaar beduidend kleiner dan de daling die in de afgelopen vier jaar werd gerealiseerd. Wel ligt het werkloosheidsniveau in de komende periode duidelijk lager, maar tegelijk zijn diverse beleidsmaatregelen uit het regeerakkoord erop gericht om de effectiviteit van het arbeidsaanbod en de aansluiting op de arbeidsvraag te verbeteren. Uit de analyse met het MIMIC-model (paragraaf 6) blijkt dat ook van de belastingherziening een drukkend effect uitgaat op de evenwichtswerkloosheid, dit is het werkloosheidsniveau dat geen versnelling of vertraging in de loonontwikkeling induceert. In het behoedzame scenario (inclusief RA) stijgen de reële arbeidskosten met gemiddeld 1% per jaar, even hard als in 1995-1998.

Een en ander betekent natuurlijk niet dat de loonraming risicovrij is. Voor de gevolgen van hogere loonstijgingen zij verwezen naar de 'Economische verkenning voor de volgende kabinetsperiode' (blz. 20 en 24). Per procent hogere contractlonen komen de reële collectieve uitgaven in 2002 ongeveer f 1 mld hoger uit.

Kerngegevens lonen en koopkracht, 1995-2002

	1995-1998 stand CEP 98	1999-2002 behoedzaam, incl. RA
	mutatie per jaar in %	
contractloon ^a	2	1½
reële arbeidskosten ^a	1	1
koopkracht, modaal	1	1¼
	mutatie (over vierjaarsperiode)	
werkloosheid (%)	- 3	- 1

^a marktsector

---

ruwweg driemaal zo groot is. De extra werkgelegenheidsgroei in de collectieve sector is het gevolg van de intensiveringen in met name de zorg, het onderwijs en het werkgelegenheidsbeleid gericht op langdurig werklozen. De stijging van de totale werkgelegenheid komt in de periode 1999-2002 uit op 1½% per jaar, 0,5 procentpunt hoger dan in het behoedzame scenario.

De extra werkgelegenheid lokt ook extra arbeidsaanbod uit, omdat meer mensen besluiten om actief op zoek te gaan naar een baan naarmate het gemakkelijker is om ook daadwerkelijk een baan te vinden. Dit geldt met name voor de mensen die baat hebben bij de extra werkgelegenheid die gereserveerd is voor langdurig werklozen. Een groot aantal van deze banen is bedoeld voor mensen die al zo lang werkloos zijn dat ze waarschijnlijk niet meer actief op zoek zijn naar een baan en daardoor feitelijk geen deel meer uitmaken van het arbeidsaanbod. Daarnaast stijgt het arbeidsaanbod door de volumebeheersing in de bijstand en de WAO.

Omdat het arbeidsaanbod toeneemt, vertaalt de extra werkgelegenheid zich niet volledig in een extra daling van de werkloosheid. In 2002 komt de werkloze beroepsbevolking per saldo 0,8 procentpunt lager uit dan in het behoedzame scenario.

Het regeerakkoord resulteert in een verhoging van de economische groei. Het reëel beschikbaar inkomen stijgt meer dan in het behoedzame scenario, omdat de lastenverlichting en de extra werkgelegenheid de negatieve effecten van loonmatiging en prijsstijging meer dan compenseren. Daardoor stijgen de consumptieve bestedingen ook meer dan in het behoedzame scenario. De investeringen nemen toe vanwege de hogere economische groei en de extra investeringen in infrastructuur en milieu. De uitvoer profiteert pas na 2002 van de loonmatiging en de daaruit voortvloeiende verbetering van de concurrentiepositie, omdat de lastenverlichting pas in 2001 ingaat en de uitvoer enigszins vertraagd reageert. Per saldo komt de groei van het BBP in de periode 1999-2002 uit op gemiddeld 2,3% per jaar, 0,3 procentpunt per jaar hoger dan in het behoedzame scenario.

De effecten van het pakket op de koopkracht van huishoudens worden weergegeven in de tabellen 4.2 en 4.3. Het betreft hier, zoals gebruikelijk, de effecten op de *statische* koopkracht. Dit betekent dat wel rekening wordt gehouden met wijzigingen in contractloonstijging, inflatie en belasting- en premietarieven als gevolg van het pakket maatregelen, maar niet met inkomensverbeteringen of verslechtingen van huishoudens als gevolg van het vinden van een baan.⁵

De koopkrachteffecten fluctueren sterk met de hoogte van het inkomen, als gevolg van de wijzigingen in het belastingstelsel. Lage inkomens (rond WML) gaan er sterk op vooruit, mede door de introductie van een arbeidskorting. Inkomens net boven modaal

⁵Zie ook het binnenkort te verschijnen SER-advies inzake kengetallen koopkracht.

zien hun koopkracht relatief veel minder toenemen en de hogere inkomens weer relatief veel. Daarbij moet wel worden bedacht dat vooral de hogere inkomens worden getroffen door de belastingmaatregelen rond vermogensinkomsten en grondslagverbreding, die niet in de koopkrachtcijfers voor huishoudtypes konden worden betrokken. In de figuren 4.1 t/m 4.3, waar de gemiddelde koopkrachtstijging 1999-2002 voor individuele huishoudens wordt getoond, is het genoemde patroon met name zichtbaar bij alleenverdieners en alleenstaanden. Bij tweeverdieners is het beeld minder duidelijk, omdat daar huishoudinkomens zijn opgebouwd uit verschillende combinaties van twee inkomens. De figuren maken duidelijk dat er, zelfs bij gelijke inkomenshoogte, sprake is van spreiding in koopkrachtmutaties. Deze wordt veroorzaakt door verschillen in huishoudsamenstelling, woonsituatie, wel/geen IHS, etc. Daarnaast komt de koopkracht van ambtenaren circa ¼% per jaar lager uit dan die van werknemers in de marktsector vanwege de bezuiniging op de tegemoetkoming ziektekosten.

Tabel 4.2 *Koopkrachtontwikkeling^a (exclusief incidenteel), wig en replacement rate, 1995-2002*

	1995-1998	1999-2002 behoedzaam	effect regeerakkoord	behoedzaam incl. RA
	mutatie per jaar in %			
<i>Koopkracht</i>				
Modaal	1	½	½	1¼
Modaal, alleenstaand	½	½	¾	1¼
Minimum plus	1	½	1¼	1¾
Minimumuitkeringsgerechtigde met kinderen	½	½	½	1¼
Minimumuitkeringsgerechtigde zonder kinderen	½	½	¾	1¼
	niveau in eindjaar in %			
<i>Gemiddelde wig</i>				
Minimum plus	14	14	- 8	6
Modaal	40	41	- 4	37
<i>Marginale wig</i>				
Minimum plus	61	61	- 3	58
Modaal	61	61	4	65
<i>Replacement rate</i>				
Minimum uitkering/0,8 x gemiddeld loon	74	72	- 1	72

^a Exclusief effect grondslagverbreding, belasting vermogensinkomsten en specifiek inkomensbeleid lagere inkomens (zie tekst).

De uitkomsten voor de gepresenteerde (standaard)groepen in de tabellen geven niet het volledige koopkrachtbeeld weer, zoals ook de figuren laten zien. Dat geldt ook voor de effecten op de marginale wig. Voor de meeste werknemers daalt de marginale wig,

maar voor sommige inkomenscategorieën, waaronder de modale werknemer, neemt de marginale wig juist toe. Dat komt door de omzetting van de belastingvrije som in een heffingskorting, gecombineerd met de verlaging van het arbeidskostenforfait. De verlenging van de eerste schijf is niet voldoende om te voorkomen dat de modale werknemer in de nieuwe belastingstructuur in de tweede schijf terecht komt.

Tabel 4.3 Koopkracht^a (exclusief incidenteel) naar huishoudtype, inkomensbron hoofdverdiener en huishoudinkomen, 1999-2002

Bruto huishoudensinkomen ^b	alleenverdiener		tweeverdieners		alleenstaand ^c	
	effect RA	behoedzaam incl. RA	effect RA	behoedzaam incl. RA	effect RA	behoedzaam incl. RA
mediaan koopkrachtmutatie in % per jaar						
Hoofdverdiener werknemer						
≤ 150 WML	1	1½	} ½	} 1¼	1	1½
150-250 WML	½	1¼			½	1¼
> 250 WML	½	1¼	¾	1½	¾	1½
Hoofdverdiener uitkering						
≤ 120 WML	½	1¼	} ½	} 1¼	½	1¼
> 120 WML	½	1¼			¼	1
Hoofdverdiener AOW						
≤ 120 AOW	} ½	} 1¼	½	1¼	½	1
> 120 AOW			½	1	¼	¾

^a Exclusief effect grondslagverbreding, belasting vermogensinkomsten en specifiek inkomensbeleid lagere inkomens (zie tekst).

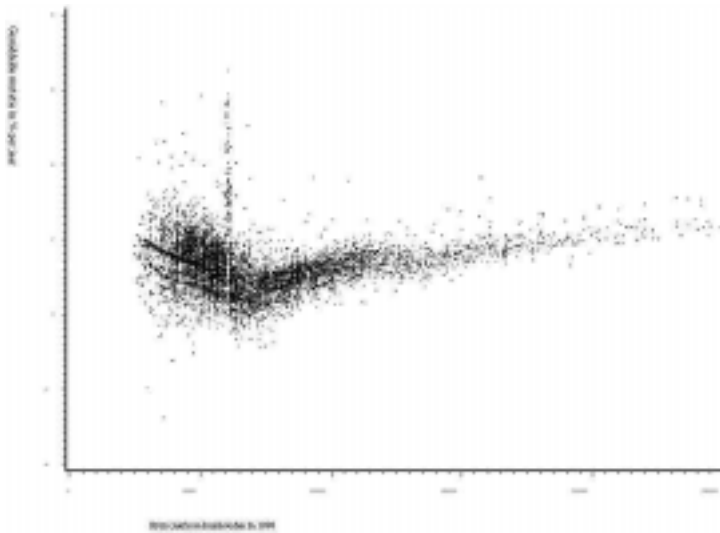
^b Bruto inkomen uit arbeid of uitkering; WML = bruto minimumloon, AOW= bruto 100% AOW-uitkering.

^c Inclusief alleenstaande ouders.

In de koopkrachttabellen blijven de effecten achterwege van een aantal maatregelen die ofwel niet goed zijn toe te rekenen aan specifieke (groepen van) huishoudens ofwel om datatechnische redenen niet kunnen worden verwerkt. Het betreft:

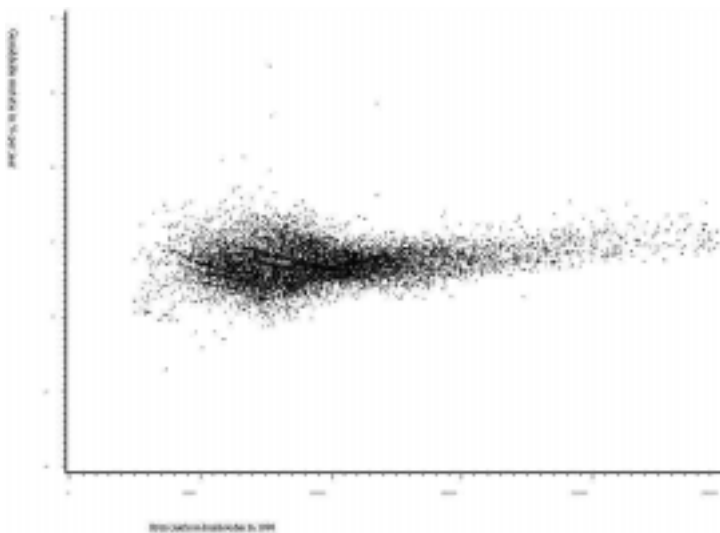
- Een aantal maatregelen ad f 0,6 mld in het kader van het inkomensbeleid: bijzondere bijstand, WVG en tegemoetkoming studiekosten. Deze maatregelen zullen met name lage inkomens ten goede komen. De verhoging van de IHS voor ouderen ad f 0,1 mld is niet in tabel 4.2, maar wel in tabel 4.3 verwerkt.
- Grondslagverbreding en vermogensinkomsten ad f 5 mld. Gemiddeld betekent dit ¼ à ½% minder koopkrachtstijging per jaar. Gezien de aard van de maatregelen zal het koopkrachtverlies van deze maatregelen relatief meer bij hogere inkomens terechtkomen. Zie voor een indicatie de nota Belastingen in de 21e eeuw.

Figuur 4.1 Koopkrachtontwikkeling^a 1999-2002: Hoofdverdiener werknemer, Alleenverdieners

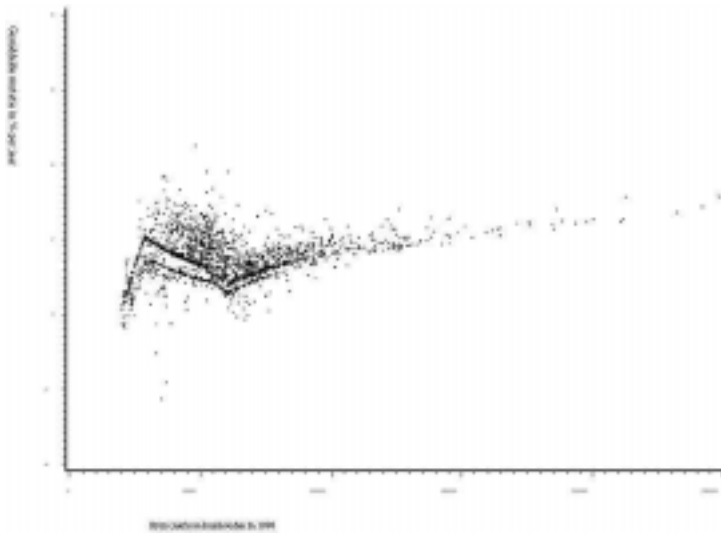
^a Exclusief incidenteel en effect grondslagverbreding, belasting vermogensinkomsten en specifiek inkomensbeleid lagere inkomens (zie tekst)

Figuur 4.2 Koopkrachtontwikkeling^a 1999-2002: Hoofdverdiener werknemer, Tweeverdieners

^a Exclusief incidenteel en effect grondslagverbreding, belasting vermogensinkomsten en specifiek inkomensbeleid lagere inkomens (zie tekst)

Figuur 4.3 Koopkrachtontwikkeling^a 1999-2002: Hoofdverdiener werknemer, Alleenstaanden

^a Exclusief incidenteel en effect grondslagverbreding, belasting vermogensinkomsten en specifiek inkomensbeleid lagere inkomens (zie tekst)

Ziekenfondsgrens indexeren aan lonen of aan prijzen?

In het regeerakkoord wordt voorgesteld de geldende wijze van indexeren van de loongrens van het ziekenfonds te wijzigen. In de huidige situatie wordt deze jaarlijks aangepast met de contractloonstijging. Het voorstel is om de loongrens aan te passen aan de hand van het inflatiepercentage. In een situatie waarin de lonen harder stijgen dan de prijzen zal dit betekenen dat hogere inkomens uit het ziekenfonds stromen.

Het ligt voor de hand om, net als bij het indexeren van de belasting-tabellen, een prijsindexcijfer te gebruiken dat is geschoond voor effecten van indirecte belastingen en consumptiegebonden belastingen, bijvoorbeeld de afgeleide consumentenprijsindex. Daardoor wordt voorkomen dat overheidsbeleid bij de indirecte belastingen gevolgen heeft voor de loongrens van het ziekenfonds.

Het effect van deze wijziging in indexering hangt af van het verschil tussen de stijging van de contractlonen en de (geschoonde) prijsstijging. Uit de tabel blijkt dat na verwerking van het regeerakkoord in het behoedzame scenario beide met gemiddeld 1½% per jaar stijgen. De contractlonen ontwikkelen zich gematigd als gevolg van de lastenverlichting en de lagere replacement rate die volgen uit het belastingplan. Het geschoonde inflatiepercentage ontwikkelt zich eveneens gematigd. De meer bekende maatstaf voor inflatie, de stijging van de consumentenprijsindex, komt met 2% per jaar een kleine ½% per jaar hoger uit. Het verschil wordt veroorzaakt door de verhogingen van de BTW en de kleinverbruikersheffing op energie die in het belastingplan besloten liggen.

Overigens zou in het gunstige scenario, na verwerking van het regeerakkoord, wel een verschil tussen contractloonstijging en geschoonde inflatie optreden van circa 1% per jaar. In dat scenario zal het veranderen van het indexeringsmechanisme wel een effect hebben op het aantal ziekenfondsverzekerden.

Contractloonstijging en inflatie, 1995-2002

	1995-1998	1999-2002
	stand CEP98	behoedzaam, incl. regeerakkoord
	mutatie per jaar in %	
contractloon	2	1½
CPI	2	2
CPI afgeleid	1¾	1½

Waar blijft de groei van het nationale inkomen?

In de periode 1999-2002 neemt, uitgaande van de afspraken uit het regeerakkoord, het reële netto nationale inkomen (NNI) in het behoedzame scenario met gemiddeld circa 2¼% per jaar toe. Van deze inkomensgroei komt bijna ½%-punt per jaar terecht bij de overheid. Hieruit wordt de toename van de overheidsbestedingen gefinancierd. Daarnaast kan het vorderingentekort dalen van 1,6% van het BBP in 1998 naar 1,3% in 2002. De arbeidsinkomensquote daalt in de periode 1999-2002 met 1%-punt. De bedrijven ontvangen daardoor jaarlijks bijna ¼%-punt van de inkomensgroei. Voor gezinnen resteert circa 1¾%-punt van de toename van het NNI.

Het aandeel van gezinnen in de inkomensgroei maakt een stijging van het reëel beschikbaar loon- en uitkeringsinkomen mogelijk van gemiddeld 2 à 2¼% per jaar. Het aantal inkomenstrekkers groeit jaarlijks met bijna 1%. De sterkste groei doet zich voor bij werkenden en AOW-ers. Het aantal uitkeringsgerechtigden onder de 65 jaar neemt de komende jaren licht af. De incidentele component van de inkomensgroei van werkenden en uitkeringsgerechtigden, die buiten de traditionele koopkrachtcijfers blijft, bedraagt gemiddeld krap ½%-punt per jaar. Er resteert een groei van de koopkracht met gemiddeld ruim 1% per jaar.

---

5. Collectieve sector

Deze paragraaf presenteert de budgettaire uitkomsten van het regeerakkoord.

Tabel 5.1 geeft een overzicht van het budgettaire beleid van het nieuwe kabinet. Uitgangspunt is de budgettaire ruimte van circa f 4¼ mld voor hogere uitgaven, lastenverlichting en/of EMU-tekortreductie die het behoedzame scenario bij ongewijzigd beleid biedt in de komende kabinetsperiode. De uitkomsten van dit behoedzame scenario zijn in de overige tabellen van deze paragraaf telkens naast de uitkomsten inclusief regeerakkoord weergegeven. Het startjaar 1998 is (vrijwel)⁶ gelijk aan het beeld in het CEP 1998. De Voorjaarsnota 1998 inclusief besluitvorming is daarin verwerkt.

⁶Aan het CEP is toegevoegd de bestemming van f 1,9 mld FES-gelden waartoe het vorige kabinet begin april heeft besloten: zie paragraaf 2.

Tabel 5.1 *Opbouw en aanwending budgettaire ruimte beleidspakket 1999-2002, prijzen 1998*

	Opstelling CPB	Vertaling naar opstelling regeerakkoord
	mld gld	
Ruimte behoedzaam scenario	4¼	4¼
Extra ruimte vanwege rente-effect eenmalige ontvangsten	½	½
Ombuigingen	6¼	7¾
Opbrengst fraudebestrijding	¾	–
Inverdieneffecten	<u>5</u>	<u>3¾</u>
Totaal ruimte	16¾	16¼
Aangewend voor:		
Intensiveringen	10	9¼
Lastenverlichting	4¼	4½
Reductie EMU-tekort (incl. uitgavenreserve)	2½	2½

Tabel 5.1 geeft zowel de opstelling volgens het CPB als de vertaling naar het totaalbeeld uit paragraaf I.3 van het regeerakkoord. Tabel 5.1 bevat een drietal ongebruikelijke posten:

- Extra ruimte van f ½ mld ontstaat door rente-effecten van grote eenmalige opbrengsten (verkleining eigen vermogen van De Nederlandsche Bank met f 5 mld per 1-1-1999, Common Area-baten, verkoop van staatsbezit en opbrengst veilingen). De ruimte is netto d.w.z. na aftrek van dividendderving e.d.
- De bruto-opbrengsten van de fraudebestrijding zijn in de CPB-opstelling afzonderlijk gepresenteerd.
- De uitgavenreserve komt in de CPB-opstelling niet tot besteding en is daarom onderdeel van de tekortreductie.

De reservering van extra gasbaten in het FES ad f 500 mln, die in het regeerakkoord wordt opgevoerd onder de post overige ruimtevergrotenende maatregelen, zit in de CPB-opstelling al in de netto ruimte van f 4¼ mld. De besteding hiervan legt dus beslag op ruimte. Deze dubbeltelling is in de tweede kolom van tabel 5.1 gecorrigeerd. Niettemin komt het regeerakkoord uit op f 3 mld voor de som van EMU-tekortreductie en uitgavenreserve; zie hierover voetnoot 1 bij paragraaf I.3 van het regeerakkoord.

De netto-bestedingsimpuls en de lastenverlichting leiden tot positieve inverdieneffecten: dit zijn indirecte effecten op de inkomsten en uitgaven van de overheid die voortvloeien uit bijvoorbeeld de hogere economische groei, minder werkloosheidsuitkeringen, lagere rentelasten door tekortreductie, verlegging van de bestedingen naar het binnenland, etc.

Tabel 5.2 Kerngegevens collectieve sector, 1994-2002

	1994	1998	2002	idem, incl. behoedzaam RA
% BBP				
Bruto collectieve uitgaven	56,4	50,6	48,8	47,7
Niet belastingmiddelen	8,6	5,8	4,4	4,3
Belastingen en premies	<u>44,9</u>	<u>43,2</u>	<u>42,6</u>	<u>41,3</u>
Financieringstekort collectieve sector	2,9	1,7	1,8	2,0
Vorderingstekort collectieve sector (EMU) ^a	4,2	1,6	1,1	1,3
Beleidsrelevant financieringstekort rijk	3,6	2,4	2,5	2,8
Bruto schuld collectieve sector (ultimo) ^a	77,9	69,5	67	65½
Mutatie microlastendruk (mld gld) ^b		- 15	0	- 4¼
wv bedrijven		- 8½	¾	- ¼
gezinnen		- 7	- 1	- 4
overheid		- ½	¼	0
Verhouding inactieven/actieven (%)	83,2	74,8	75	72¼
mutatie in % per jaar				
Reële stijging bruto collectieve uitgaven ^c	1,4	0,4	1,1	0,9
Gewogen contractloonsstijging bedrijven en overheid ^c	3,1	1,9	2¼	1½

^a Deze EMU-cijfers voor tekort en schuld zijn in procenten van het geharmoniseerde BBP. Het tekortcijfer voor 1994 is gecorrigeerd voor de vertekening als gevolg van de AAW/AWW-operatie. Het ongecorrigeerde cijfer is 3,8.

^b Gecumuleerd t.o.v. vier jaar eerder.

^c Gemiddelde t.o.v. vier jaar eerder

Bij de aanwending van de budgettaire ruimte is in het regeerakkoord een uitgavenreserve opgenomen van *f* 1 mld die bedoeld is om thans niet voorziene tegenvallers op te vangen. In de CPB-opstelling is deze uitgavenreserve onderdeel van de tekortreductie. Komt deze reserve tot besteding dan zal dat vergezeld gaan van macro-economische doorwerkingen. De precieze aard en omvang daarvan is op voorhand niet aan te geven omdat de aanwendingsrichting immers nog onbekend is. Een inverdieneffect van *f* ¼ à *f* ½ mld lijkt niet onrealistisch.

De EMU-tekortreductie van *f* 2½ mld uit tabel 5.1 is terug te vinden in de daling van het EMU-tekort van 1,6% BBP in 1998 naar 1,3% BBP in 2002 in tabel 5.2. De lagere uitkomsten voor de uitgaven, de collectieve lasten en de schuld hangen voor een deel samen met een noemereffect als gevolg van het hogere BBP. Bij de schuld spelen ook

Tabel 5.3 Beslag op ruimte in 2002 door groei reële netto collectieve uitgaven in mld gld, prijzen 1998

	behoedzaam	idem, inclusief RA	
Rentelasten en niet-belastingmiddelen		2¼	1¼
wv Rentelasten	- 2¾		- 3¼
Gasbaten	2¼		2¼
Inkomsten uit beleggingen	½		½
Overige niet-belastingmiddelen	2¼		1¾
Volumegroei uitkeringen		3¼	1¼
wv AOW	1¾		1¾
ANW	- ½		- ½
WAO e.a.	1		¾
ZW	½		¼
WW/RWW e.a.	¾		- ½
AKW	0		0
Overig	- ¼		- ¾
Prijsaanpassing uitkeringen		2¾	1 ^a
Loonsom collectieve sector		5¾	4
wv Werkgelegenheid	1		2¼
Loonruimte (excl. incidenteel)	2¼		- ¾
Incidenteel	2		2
ABP-complex	½		½
Zorg		5½	6½
wv volumegroei	2¾		5
Loonruimte (excl. incidenteel)	1		- ¼
Incidenteel	1		1
Overig nominaal (w.o. bouw)	¾		¾
Overdrachten buitenland (EU+OS)		2	1
Overige		- ½	2¼
wv Materiële consumptie	¼		¾
Infrastructuur	¾		1¾
Investerings excl. infrastructuur	0		½
Studiefinanciering	0		½
Individuele huursubsidie	¼		¼
Overige inkomensoverdrachten overheid	- ½		- ¼
Kostprijsverlagende subsidies	0		0
Afkoop beleggers	- 1½		- 1½
Overige vermogensoverdrachten	0		¼
Afbakeningsverschillen		¼	½
wv Nabetalingen aan fondsen 1998	0		0
Kas-transactiever verschillen	¼		½
Totaal		21¼	17¼

^a Deze prijsaanpassing van de uitkeringen hangt geheel samen met bruterings-effecten. Gecorrigeerd hiervoor is de prijsaanpassing nihil. In het behoedzame scenario zijn de bruterings-effecten verwaarloosbaar.

de omvangrijke incidentele inkomsten een belangrijke rol, waardoor ondanks het hogere tekort dan in behoedzaam toch een substantieel lagere schuldquote resulteert.

Tabel 5.3 gaat dieper in op de ontwikkeling van de uitgaven in de komende kabinetsperiode. Zeer opmerkelijk is de duidelijk (bijna *f* 4 mld) lagere groei van de reële netto collectieve uitgaven, ondanks de netto bestedingsimpuls (intensiveringen minus ombuigingen) van bijna *f* 4 mld.

De belangrijkste verklaring is de fors lagere contractloonstijging in de marktsector tengevolge van de lastenverlichting die doorwerkt in de contractlonen in de collectieve sector en in de uitkeringshoogte. Daartegenover muteert de BBP-deflator nauwelijks omdat hierin het effect van de lagere loonvoet wordt gecompenseerd door de tariefstijgingen voor de indirecte belastingen.

De reële loonruimte in de collectieve sector (inclusief zorg) en de reële prijsaanpassing van de uitkeringen liggen circa *f* 6 mld lager dan in het referentiescenario⁷. De reële loonruimte is zelfs negatief, omdat de loonvoet (exclusief incidenteel) minder toeneemt dan de BBP-deflator. De verhoging van de indirecte belastingen leidt tot een gering tegengesteld effect op de prijs van de materiële consumptie.

De rentelasten dalen – ondanks hogere tekorten – vanwege de incidentele baten. Extra niet-belastingmiddelen komen uit meer grondverkopen, boetes en collegegelden.

De volumegroei van de uitkeringen is na verwerking van het regeerakkoord zeer bescheiden en komt circa *f* 2 mld lager uit dan in het behoedzame scenario.

De stijging van de werkgelegenheid in de sector overheid met per saldo 23 000 arbeidsjaren leidt tot een hogere component voor de werkgelegenheid in de loonsom collectieve sector. Hierbij is verdisconteerd dat het grootste deel van de uitbreiding (80%) betrekking heeft op goedkope werkgelegenheid (instroombanen, kinderopvang). In de loonruimte zit ook het neerwaarts effect van de versoering van de ziektekosten- en leeftijdsontslagregelingen. Tegenover de generieke beperking op het incidenteel staat een specifieke verhoging in het onderwijs. De verhoogde volumegroei in de zorguitgaven weerspiegelt de afgesproken intensiveringen op dat terrein.

De overdrachten aan het buitenland komen lager uit door de beperking van de EU-contributie en de bezuiniging op ontwikkelingshulp. De daling in de tabel is beperkter dan uit tabel 3.1. valt af te leiden omdat op grond van het hogere BBP ontwikkelingssamenwerking meer krijgt. De hogere materiële consumptie hangt samen met de exploitatiekosten van rekening-rijden, milieusanering en onderwijs. ICT en lokalenbouw leiden tot extra investeringen. Onder de post infrastructuur zit uitdrukkelijk alleen de

⁷Gecorrigeerd voor bruteringseffecten bij de uitkeringen is deze reële ontwikkeling van loonruimte en uitkeringsniveaus zelfs circa *f* 7 mld lager.

fysieke infrastructuur. Onder de studiefinanciering zit niet alleen meer geld voor studiebeurzen maar ook voor de tegemoetkoming studiekosten. Meer geld voor de bijzondere bijstand, gehandicapten en de WSW bepalen de hogere overige inkomensoverdrachten. De gelden voor de stedelijke vernieuwing en de varkenshouders zijn terug te vinden onder de vermogensoverdrachten.

De uitgaven in tabel 5.3 hebben – als onderdeel van de ruimtesom – betrekking op de EMU-relevante uitgaven van de gehele collectieve sector. Een globale vertaalslag van deze uitgaven naar het uitgavenkader dat in de afgelopen kabinetsperiode centraal stond in het budgettaire beleid leidt tot een reële uitgavengroei van circa f 16 mld voor de drie budgetdiscipline-sectoren tezamen in de komende kabinetsperiode. Hierbij verdwijnen onder andere de mutaties in de netto-uitgaven van de OPL en de uitgaven ten laste van het FES. Tevens is hierbij gecorrigeerd voor bruterings-effecten op uitkeringen als bijstand en AOW.

Tabel 5.4 Bruto collectieve uitgaven naar beleidsmatige clusters

	1998	2002	idem, inclusief regeerakkoord	1995- 1998	1999-2002	idem, inclusief regeerakkoord
	% BBP			Reële groei per jaar in %		
Defensie	1,7	1,6	1,5	- 0,9	0,6	- 0,8
Onderwijs	4,4	4,4	4,4	2,2	1,6	2,0
Openbaar bestuur/ openbare orde	9,8	9,4	9,4	1,8	1,1	1,0
Infrastructuur	1,7	1,7	1,8	4,4	1,5	3,3
Zorg	8,7	8,8	8,7	3,1	2,4	2,4
Sociale Zekerheid	14,1	13,7	13,1	- 1,6	1,3	0,4
Subsidies	2,3	1,9	2,1	- 3,7	- 0,7	0,2
Overdrachten buitenland	2,4	2,5	2,3	3,1	3,2	1,5
Rentelasten	4,8	4,1	4,0	- 1,9	- 2,0	- 2,4
Kredietverlening	<u>0,6</u>	<u>0,5</u>	<u>0,5</u>	<u>- 3,0</u>	<u>- 2,2</u>	<u>- 0,6</u>
Bruto collectieve uitgaven	50,6	48,8	47,7	0,4	1,1	0,9

Tabel 5.4 toont nog eens de lagere reële groei van de uitgaven, nu bruto naar beleidsmatige clusters: gemiddeld 0,9% in plaats van 1,1% per jaar. Bruto impliceert dat de niet-belastingmiddelen uit tabel 5.3 buiten beschouwing blijven. Wel in beeld komt nu de kredietverlening: meer studieleningen en minder kredieten aan bedrijven. Ook komen in deze tabel niet alleen de per saldo uitgavenintensiveringen of ombuigingen naar voren, maar eveneens de eerder beschreven ruilvoetmutatie en (overige) inverdieneffecten.

6. Lange termijneffecten van het voorgestelde belastingplan

In deze paragraaf worden de uitkomsten gepresenteerd van de belangrijkste belastingmaatregelen, berekend met het MIMIC model. De variant is budget-neutraal gemaakt met een compenserende verandering in de materiële overheidsconsumptie. De resultaten staan vermeld in tabel 6.1.

De variant zoals doorgerekend met MIMIC bestaat uit de volgende elementen:

- * Verschuiving en vergroening cf. *Belastingen in de 21^e eeuw* inclusief BTW-verhoging met een totaalopbrengst van *f* 7,4 mld;
- * grondslagverbredende maatregelen met een opbrengst van *f* 4,2 mld en extra opbrengsten in de vermogenssfeer van *f* 0,8 mld;
- * verlenging van de eerste schijf met *f* 5.000 en introductie van een knip bij een inkomenshoogte van *f* 31.000. De tarieflijen voor de resulterende vier tarieven is 32%, 36%, 42% respectievelijk 52%;
- * omzetting van de belastingvrije som in een heffingskorting afgerekend tegen het huidige tarief van de eerste schijf;
- * vermindering van het arbeidskostenforfait tot maximaal *f* 1.236 bij een percentage van 4%. Daarnaast wordt een arbeidskorting ter hoogte van *f* 1.500 geïntroduceerd. Het recht op de arbeidskorting wordt opgebouwd in het inkomenstraject tussen 70% en 100% van het minimumloon. Mensen met een jaarinkomen beneden 70% van het minimumloon hebben geen recht op de arbeidskorting.

Het totale budgettaire beslag bedraagt ex-ante ongeveer *f* 5 mld. Hierbij is ervan uitgegaan dat de premies voor de volksverzekeringen constant blijven. Eventuele tekorten bij de sociale fondsen worden gecompenseerd via een overheidsbijdrage.

Uit tabel 6.1 blijkt dat het belastingplan tot een substantiële stijging van de werkgelegenheid leidt. De reden is tweërlei. Allereerst leidt de daling van de marginale belastingdruk voor de meeste groepen ertoe dat het arbeidsaanbod toeneemt. Met name de groep partners die een part-time baan hebben met een jaarinkomen tussen de 70% en 100% van het minimumloon zien hun marginale druk afnemen; zij profiteren zowel van de introductie van de knip in de eerste schijf als van de procentueel oplopende arbeidskorting. Omdat kleine baantjes met zeer lage jaarinkomens niet profiteren van de procentuele arbeidskorting stijgt het arbeidsaanbod in personen minder sterk dan het arbeidsaanbod in uren. Wel bevordert de omzetting van de belastingvrije som door een algemene heffingskorting het arbeidsaanbod in personen, omdat er hiermee een drempel wordt weggenomen voor partners waarvan de kostwinner een hoog inkomen heeft (in de tweede of derde schijf). De omzetting van de belastingvrije som in een heffingskorting verhoogt de marginale druk voor mensen die hierdoor eerder in de nieuwe derde

Tabel 6.1 Lange termijn effecten van het belastingvoorstel

<i>Prijzen</i>	<i>procentuele mutaties</i>
Loonvoet	- 1,5
Consumptieprijs	1,2
<i>Volumina</i>	
Particuliere consumptie	2,2
Productie	1,8
Werkgelegenheid (arb.jaren)	1,6
wv onderkant (arb.jaren)	1,9
Werkgelegenheid (pers.)	1,0
wv onderkant (pers.)	1,4
Arbeidsaanbod (pers.)	0,2
Arbeidsaanbod (arb.jaren)	0,8
Zwarte arbeid (arb.jaren)	- 0,5
Scholing	0,2
<i>Ratio's</i>	<i>absolute mutaties</i>
Werkloosheidsvoet	- 0,4
wv onderkant	- 0,7
Replacement ratio	- 0,5
wv onderkant	- 1,3
IB- en premiedruk ^a	- 2,7
idem, marginale druk ^a	- 3,1
Overheidsconsumptie ^b	- 0,4

^a Gewogen gemiddelde van microdrukken van werkenden, exclusief indirecte belastingen

^b Uitgedrukt in procenten van het BBP

schijf vallen. Dit komt doordat de eerste schijf niet wordt verlengd met de huidige belastingvrije som, maar met slechts f 5 000.

De tweede reden voor de stijging van de werkgelegenheid is gelegen in de daling van de evenwichtswerkloosheid. Deze daling wordt onder andere veroorzaakt door de daling van de gemiddelde belastingdruk, die mogelijk is door de lastenverlichting. Dit bevordert loonmatiging en leidt tot werkgelegenheidsgroei. Daarnaast wordt de loonmatiging gestimuleerd doordat de introductie van een arbeidskorting en de verlaging van het arbeidskostenforfait per saldo tot een daling van de replacement ratio leidt. Met name aan de onderkant wordt het verschil tussen netto werkloosheidsuitkering en netto loon groter omdat een korting in vergelijking met het huidige arbeidskostenforfait relatief gunstig is voor lagere arbeidsinkomens. Dit verklaart waarom de daling van de werkloosheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt relatief sterk is.

De productie en consumptie nemen eveneens toe. De productiegroei is zelfs groter dan de stijging van de werkgelegenheid. De reden hiervoor is dat de daling van de marginale belastingdruk investeringen in menselijk kapitaal stimuleert. Hierdoor neemt de arbeidsproductiviteit van de werkende beroepsbevolking toe.

De uitkomsten van de bovenstaande variant vertonen belangrijke overeenkomsten met die van variant 2.2.2 uit bijlage II in de kabinetsnota *Belastingen in de 21^e eeuw* (blz. 181). Er zijn evenwel twee belangrijke verschillen. Ten eerste wordt in variant 2.2.2 uit de kabinetsnota vooral het arbeidsaanbod in personen bevorderd. Dit komt doordat de belastingdruk op kleine baantjes sterk vermindert als gevolg van de vaste korting voor alle werkenden. In de hierboven gepresenteerde variant daalt vooral de belastingdruk voor full-timers en de grotere part-time banen en niet voor kleine part-time banen. Het arbeidsaanbod in uren wordt daardoor meer gestimuleerd, maar het effect op de arbeidsparticipatie is minder sterk. Een tweede verschil met variant 2.2.2 uit de kabinetsnota is dat er iets minder budgettaire ruimte wordt aangewend om de replacement rate te verlagen, omdat naast de introductie van de arbeidskorting het arbeidskostenforfait wordt verlaagd. De extra ruimte die hierdoor ontstaat wordt aangewend voor verlaging van de tarieven. Hierdoor is het effect op het arbeidsaanbod in uren iets groter.

Bijlage 1   Het beleidspakket

In deze bijlage wordt nader ingegaan op de in de doorrekening betrokken beleidsmaatregelen. Op de verschillen met de ombuigings- en intensiveringsbedragen uit het regeerakkoord is reeds ingegaan in paragraaf 3.

Intensiveringen regeerakkoord

Het akkoord bevat, vertaald naar de CPB-opstelling, *f* 10½ mld intensiveringen voor 2002, waarvan ruim *f* 10 mld relevant voor het EMU-tekort.

- Het akkoord trekt *f* 1,8 mld extra uit voor onderwijs. Hiervan wordt *f* 0,8 mld besteed aan klassenverkleining in het basisonderwijs conform de plannen van de commissie Van Eijndhoven. De laatste tranche gaat in per 1 augustus 2002 zodat deze maatregel een overloop naar de volgende kabinetsperiode kent. Ongeveer *f* 1 mld wordt uitgetrokken voor de vernieuwing van en de materiële bestedingen in het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs, ICT-exploitatie, een prestatie-gerelateerde verbetering van arbeidsvoorwaarden en studiefinanciering (inclusief handhaving huidige OV-jaarkaart). Verondersteld is dat conform de huidige praktijk één kwart van het nieuwe personeel kan bestaan uit wachtgelders in het onderwijs.
- Buiten deze *f* 1,8 mld voor onderwijs blijven de hogere uitgaven aan studieleningen van naar schatting *f* 0,4 mld in 2002. Het normbudget in de studiefinanciering wordt verhoogd met *f* 100 per maand via een uitbreiding van het leendeel. De OV-jaarkaart wordt aan nieuwe studenten als lening verstrekt. Studieleningen zijn geen EMU-relevante uitgaven. Deze leningen zijn echter voorwaardelijk. Na succesvolle studie worden ze alsnog omgezet in beurzen. Dit gebeurt echter pas na 2002. Deze maatregel is dus niet structureel gedekt.
- Voor kinderopvang wordt *f* 0,25 mld uitgetrokken. Hiervan wordt *f* 0,17 mld gebruikt voor het aannemen van extra personeel. Dit levert 2 750 extra arbeidsjaren werkgelegenheid op. Als gevolg van het grote aandeel deeltijdbanen in deze sector neemt de werkgelegenheid met 5 500 personen toe. Een ander onderdeel is een bouwimpuls.
- In totaal *f* 2,0 mld gaat naar ‘infrastructuur’. Ongeveer *f* 1,2 mld wordt daadwerkelijk ingezet voor fysieke infrastructuur: de aanleg van wegen en spoorlijnen plus de aanleg en exploitatie van voorzieningen voor rekening rijden. Een deel van dit geld is niet bestemd voor nieuwe projecten, maar voor hogere uitgaven voor de Betuwelijn en HSL-Zuid: meerkosten voor het project plus uitstel private financiering. Deze infraimpuls komt bovenop de impuls uit het FES van april j.l. Voor investeringen via een Vitaliteitsfonds stedelijke vernieuwing is *f* 0,3 mld beschikbaar. Aan ICT-investeringen in het onderwijs wordt *f* 0,2 mld gespendeerd. Eveneens *f* 0,2 mld gaat naar natuur en milieu. *f* 0,1 mld is bestemd voor herstructurering varkenshouderij.

Tabel 1 Intensiveringen^a 2002, prijzen 1998

	mld gld	
Onderwijs		1,8
wv klassenverkleining	0,8	
ICT-exploitatie	0,25	
studiebeurzen	0,15	
arbeidsvoorwaarden	0,2	
vernieuwing e.d.	0,4	
Studieleningen		0,4
Kinderopvang		0,25
Infrastructuur		2,0
wv volkshuisvesting	0,3	
wegen, spoorlijnen	1,05	
rekening rijden	0,15	
natuur en milieu	0,2	
herstructurering varkenshouderij	0,1	
ICT-investering onderwijs	0,2	
Politie/Justitie		0,75
wv politie	0,4	
rechterlijke macht	0,3	
jeugdhulp	0,05	
Sport en cultuur		0,1
Specifiek werkgelegenheidsbeleid		1,35
wv I/D banen voor langdurig werklozen	0,8	
sluitende aanpak voor langdurig werklozen	0,3	
WSW (gesaldeerd met anti-cumulatie)	0,15	
loonkostensubsidies	0,1	
Specifiek inkomensbeleid		0,75
wv IHS	0,15	
Bijzondere bijstand/WVG	0,35	
tegemoetkoming studiekosten	0,25	
Sociale infrastructuur		0,1
Fraude		0,5
Zorg		2,2
Doorwerking Gemeentefonds en Provinciefonds		0,3
Totaal		10,5
wv EMU-relevant		10,1

^a Afgerond op een veelvoud van f 50 mln.

- Van de f 0,75 mld voor politie en justitie gaat f 0,4 mld naar uitbreiding van de politie en f 0,35 mld naar versterking rechterlijke macht, meer cellen en jeugdhulpverlening.
- Voor specifiek werkgelegenheidsbeleid trekt het akkoord f 1,35 mld uit. Het grootste deel (f 0,8 mld) gaat naar 20 000 extra banen (18 000 fte's) in de collectieve sector voor de doelgroep langdurig werklozen. Bij de verwerking van dit plan is verondersteld dat

de helft van de banen bestemd is voor instroombanen, de andere helft voor doorstroombanen. Doorstroombanen zijn bedoeld voor degenen die al een tijdje meedraaien in de huidige Melkert I-banen. De instroombanen zijn ingezet op een gemiddelde loonsom (per fte) van *f* 40 000 per jaar, de doorstroombanen op *f* 50 000 per jaar per fte. Hierbovenop komt een opslag voor overhead, materiële kosten, opleiding, etc. van 10%. Verondersteld is dat de doelstelling ultimo 2002 wordt gehaald. In het kader van de sluitende aanpak en in lijn met EU-afspraken krijgen ingeschreven langdurig werklozen een gericht scholings- en/of bemiddelingstraject aangeboden. Kosten *f* 0,3 mld. Naar verbetering van arbeidsomstandigheden gaat *f* 0,1 mld. Verder is een verhoging van de WSW-uitgaven met bruto *f* 0,2 mld verwerkt, waarmee extra plaatsen voor mensen met een handicap worden gecreëerd. Direct hieraan verbonden zijn anti-cumulatiebaten in de sfeer van de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (*f* 0,05 mld), die ten gunste van de rijksbegroting komen. Per saldo gaat het om een intensivering van *f* 0,15 mld.

- Het specifieke inkomensbeleid kost *f* 0,75 mld. De helft hiervan gaat naar de gemeenten voor bijzondere bijstand en steun aan gehandicapten. De andere helft is bestemd voor individuele huursubsidie voor 65-plussers en tegemoetkoming studiekosten.

- *f* 0,1 mld wordt aan gemeenten beschikbaar gesteld voor sociale infrastructuur (jeugdwelzijnswerk en inburgeringscontracten). Eenzelfde bedrag gaat naar sport en cultuur, in nagenoeg gelijke delen.

- De maatregelen uit de nota fraudebestrijding⁸ worden uitgevoerd. Bij een intensivering van *f* 0,5 mld voor kwaliteitsverbetering, betere samenwerking, verbetering van het (geautomatiseerd) gegevensverkeer bedraagt de 'indicatieve' bruto-opbrengst zo'n *f* 0,8 mld. De maatregelen hebben betrekking op de fiscale sfeer én de uitvoering van de sociale zekerheid, maar het CPB heeft ze eenvoudshalve volledig op de rijksbegroting geparkeerd: extra personeel en betere uitrusting van diensten leidt tot een *f* 0,8 mld hogere belastingopbrengst.

- Ten opzichte van het behoedzame scenario is een intensivering in de collectief gefinancierde zorguitgaven verwerkt van in totaal *f* 2,2 mld. Tevens zijn afspraken gemaakt over het oplossen van een overschrijding in de uitgaven aan geneesmiddelen van *f* 1,7 mld (BKZ) ten opzichte van het behoedzame scenario. Voor *f* 1 mld gaat het om specifieke compensatiemaatregelen in de vorm van voorstellen van de cie-Koopmans (*f* 0,7 mld) en een doelmatiger inkoopbeleid (*f* 0,3 mld). Deze 'plus' en 'min' ad *f* 1 mld zijn – mede vanwege de beperkte informatie ter zake – tegen elkaar weggestreept en derhalve buiten deze doorrekening gehouden. De resterende tegenvaller geneesmiddelen ad *f* 0,7 mld is wel verwerkt. Deze wordt voor *f* 0,1 mld gecompenseerd door een besparing op uitvoeringskosten in de zorg (zie hierna) en moet voor *f* 0,6 mld binnen de intensiveringen respectievelijk de al in het behoedzame scenario vervatte

⁸Tweede Kamer, 1997-1998, 17050, nr. 203.

groeiruimte worden opgevangen. Gegeven de reeds verwerkte invulling in het behoedzame scenario komt dat overeen met een verwerking waarin deze restanttegevaller ad *f* 0,6 mld wordt gedekt uit de intensiveringsruimte. In termen van collectief gefinancierde uitgaven heeft deze restanttegevaller een omvang van bijna *f* 0,5 mld. Afgezien hiervan en van een volume-effect van het vervallen van eigen bijdragen ad *f* 0,1 mld (zie hierna), is het zwaartepunt bij de invulling van de resterende intensiveringsruimte ad *f* 1,65 mld gelegd bij de care (circa 2/3 in de AWBZ). Bij deze verwerking/veronderstellingen resulteren een intensivering in BKZ-termen van circa *f* 2,6 mld, een volumegroei van circa 2¼ % per jaar en een extra werkgelegenheidstoename in de zorgsector met ruim 16 000 arbeidsjaren (circa 23 000 personen).⁹

Verder zijn wijzigingen afgesproken in de sfeer van het stelsel respectievelijk de financiering van de ziektekostenverzekeringen. De uitbreiding van de ZFW (zelfstandigen) en de wijzigingen in de WTZ konden door tijd- en informatiegebrek niet in deze doorrekening worden meegenomen. Op het indexeren van de loongrens ZFW aan de prijsontwikkeling in plaats van de loonontwikkeling is in een afzonderlijk kader aandacht besteed. Verwerkt zijn verder het vervallen van de eigen bijdragen ZFW (bijna *f* 0,7 mld) en de toegangsbijdragen thuiszorg (bijna *f* 0,2 mld; AWBZ). Deze mutaties worden door het CPB op zich als financieringsverschuiving aangemerkt. Tegenover beide maatregelen staat een verhoging van de nominale (reken)premie ZFW met *f* 128. Verder wordt de rijksbijdrage AWBZ met *f* 0,15 mld verhoogd en de rijksbijdrage ZFW met hetzelfde bedrag verlaagd. Hierbij kan de procentuele (werknemers)premie met 0,1%-punt dalen. Aan het vervallen van de eigen bijdragen ZFW is daarnaast een volume-effect van *f* 0,1 mld (meer zorgconsumptie) verbonden. Deze intensivering is onderdeel van het totale intensiveringsbedrag van *f* 2,2 mld. De aan het vervallen van de verschillende eigen bijdragen verbonden besparing op uitvoeringskosten van in totaal *f* 0,1 mld wordt, zoals reeds opgemerkt, specifiek ingezet ter compensatie van een stukje van de tegenvaller geneesmiddelen.¹⁰

– Per saldo zijn de (relevante) intensiveringen op de rijksbegroting hoger dan de ombuigingen. De plus zit bij de programma-uitgaven, de min bij de apparaatsuitgaven. Door toepassing van de doorvertalingsregel ontvangt het Gemeente- en Provinciefonds meer dan *f* 0,3 mld extra; het extra geld is verwerkt bij de apparaatsuitgaven.

Ombuigingen regeerakkoord

⁹Van de wel verwerkte geneesmiddelentegenvaller ad *f* 0,7 mld (BKZ) is verondersteld dat het geheel om meer gebruik gaat (volume).

¹⁰Deze besparing maakt dan ook geen onderdeel uit van de hierna beschreven ombuigingen.

Het regeerakkoord stelt ruim *f* 6¼ mld aan uitgavenbeperkende maatregelen voor, inclusief enkele verhogingen van de niet-belastingmiddelen.

De meest omvangrijke besparing (*f* 2,35 mld) wordt verkregen door de overheid doelmatiger te laten werken. Deze doelmatigheidsoperatie valt uiteen in een aantal onderdelen:

- Een arbeidsproductiviteitskorting voor de collectieve sector. Deze kent zoveel uitzonderingen dat alleen het rijk (excl. gevangenispersoneel) en het hoger onderwijs hieronder vallen. De korting is ingeboekt voor *f* 0,45 mld.
- De departementen wordt daarbovenop nog eens een extra taakstelling op het personele volume van in totaal 5% in 2002 opgelegd (uitgezonderd Defensie en LNV, wegens aparte taakstellingen). Opbrengst: *f* 0,15 mld.
- Voor de collectieve sector exclusief zorg (en lagere overheid) verlaagt het kabinet de incidentele looncomponent van 0,75% naar 0,6% per jaar. In de zorgsector vindt deze verlaging niet in één keer maar in drie stappen ingaande 2000 plaats.
- Op de secundaire arbeidsvoorwaarden van het overheidspersoneel wordt *f* 0,4 mld bezuinigd. De regelingen voor functioneel leeftijdsontslag bij politie, rijk en militairen worden versoerd (*f* 0,1 mld). Ditzelfde geldt (*f* 0,3 mld) voor de ziektekosten tegemoetkomingen bij de overheid (onder andere interim en ZVO).
- Door de departementen doelmatiger in te laten kopen en de uitgaven aan externe adviseurs te beperken wordt *f* 0,3 mld bezuinigd.
- Voor de uitvoeringsorganen van de sociale verzekeringen is een efficiency-besparing verwerkt van *f* 0,5 mld. Dit wordt mogelijk gemaakt door een wijziging van de OSV. Verondersteld is dat deze besparing voor *f* 0,4 mld gelokaliseerd is bij de uvi's (gelijk verdeeld over WAO en AWF) en voor *f* 0,1 mld bij de SVB (AOW). De efficiency-besparing ad *f* 0,1 mld als gevolg van organisatorische wijzigingen en meer (inkoop) vrijheid bij scholings- en bemiddelingsactiviteiten is verwerkt als een efficiency-korting op het Arbvo-budget.
- Efficiency openbaar vervoer via tendering en aanbesteding: *f* 0,1 mld. Deze subsidieverlaging werkt door in de werkgelegenheid van de vervoerssector.
- Het LNV-apparaat in ruime zin wordt met *f* 0,15 mld ingekrompen.
- Het gevangenisregime wordt met een bedrag van ruim *f* 0,1 mld versoerd.
- Door meer stroomlijning in de uitvoering van de IHS is een besparing van *f* 0,05 mld op de vergoeding aan verhuurders mogelijk.
- Door decentralisatie van de uitvoering van de ABW, waarbij de gemeenten een grotere financiële verantwoordelijkheid zullen krijgen voor deze uitvoering, kan een besparing op de ABW-uitgaven worden gerealiseerd van *f* 0,5 mld in 2002. Hiertoe is verondersteld dat een systeem van effectieve prikkels tot uitgavenbeheersing wordt ontworpen dat snel kan worden ingevoerd. Van de besparingen is door het CPB 75% verwerkt in het volume en 25% in de prijs van de uitkeringen (zie ook Keuzes in kaart, pag. 151).

Tabel 2 Ombuigingen^a 2002, prijzen 1998

	mld gld	
Doelmatigheid		2,35
wv arbeidsproductiviteit	0,45	
volume taakstelling departementen	0,15	
budgettering incidenteel	0,45	
aanschaffingen	0,2	
externe advisering	0,1	
uvi's	0,5	
inkoopmodel arbvo	0,1	
openbaar vervoer	0,1	
LNV-beleidsterrein	0,15	
gevangeniswezen	0,1	
uitvoering IHS	0,05	
Decentralisatie Bijstand		0,5
Arbeidsvoorwaarden overheid		0,4
Volume Sociale Zekerheid		0,35
wv Ziektewet en WAO	0,25	
instroom WW	0,1	
Buitenlandbeleid/Defensie		2,0
wv EU-uitgaven	1,3	
non-ODA	0,2	
ODA	0,125	
defensie	0,375	
Marktconforme prijzen		0,3
wv verhoging gasprijns tuinders	0,15	
verkoop domeinen	0,15	
Overig		0,5
wv woninggebonden subsidies	0,15	
locatiegebonden subsidies	0,05	
subsidies bedrijven	0,05	
kredieten bedrijven (niet EMU-relevant)	0,1	
boeten en transacties	0,05	
indexatie eigen bijdragen	0,1	
Totaal ombuigingen		6,4
wv EMU-relevant		6,3

^a Afgerond op een veelvoud van *f* 50 mln.

– Er is een tweetal volumebeperkingen in de WAO en de WW verwerkt.¹¹ Een beperking van het WAO-volume wordt nagestreefd via onder meer verbeteringen in de keuringspraktijk. Hiervoor is een (bruto) besparing verwerkt van *f*0,25 mld in 2002.

¹¹De besparingen via de anti-cumulatie WSW ad *f* 0,05 mld hangen direct samen met de WSW-intensivering en zijn daarmee gesaldeerd.

Verder wordt een aantal maatregelen genoemd die moeten leiden tot een volumebesparing op de WW van *f* 0,1 mld. In de berekeningen is ervan uitgegaan dat dit gerealiseerd wordt door invoering van het feitelijk in plaats van het fictieve arbeidsverleden in de toelatingscriteria en/of enige op ouderen toegespitste premiedifferentiatie.

De (mogelijke) gunstige effecten in de sfeer van de ZW en de WAO als gevolg van de intensivering van het arbeidsomstandighedenbeleid en het terugdringen van wachtlijsten/-tijden in de zorg zijn buiten de CPB-opstelling van de ombuigingen gelaten. Het CPB heeft hiervoor een daling van het ziekteverzuim met 2½% ingezet (circa *f* 0,15 mld), welke besparing onderdeel is van de totale post inverdieneffecten van de doorrekening.

- Via een convenant tussen Ziekenfondsraad en schadeverzekeraars over een afkoopregeling kan de opbrengst van de voorgenomen introductie van een verhaalsrecht in de AWBZ worden verhoogd. Het budgettaire effect (*f* 0,05 mld) wordt door het CPB niet als een ombuiging maar als een financieringsverschuiving aangemerkt en is ook op die wijze verwerkt.

- Op het terrein van de internationale uitgaven wenst het kabinet *f* 2 mld te bezuinigen. Allereerst zet het kabinet in op een voortgezette sobere ontwikkeling van de EU-uitgaven. Voor een nadere toelichting hierop zij verwezen naar 'Keuzes in Kaart', blz. 150¹². Al dan niet met behulp van een netto-begrenzer zet het kabinet in op een besparing van *f* 1,3 mld. Vervolgens wordt er *f* 0,35 mld bezuinigd op internationale samenwerking (ODA en non-ODA). De bezuiniging op ODA-hulp wordt gerealiseerd door een groter bedrag aan kosten voor de eerste opvang van asielzoekers op de begroting van Justitie toe te rekenen aan ontwikkelings samenwerking. Defensie deelt doorgaans niet in de voorgaande doelmatigheidskortingen, maar wordt structureel met een bedrag van bijna *f* 0,4 mld gekort.

- Uit verkoop van agrarische domeinen is een meeropbrengst van *f* 0,15 mld ingeboekt. Tevens ontvangt de schatkist *f* 0,2 mld aan extra opbrengsten door het afschaffen van de speciale, lagere gasprijs voor tuinders: *f* 0,15 mld via de niet-belastingmiddelen en *f* 0,05 mld via de VpB-gas.

¹²De besluitvormingsprocedure inzake de verlenging van de vigerende Financiële Perspectieven is daar niet correct beschreven. Bij ontbreken van unanimiteit over nieuwe Financiële Perspectieven kan verlenging van de vigerende FP slechts worden tegengehouden door een blokkerende minderheid van drie of meer lidstaten. Zo een verlenging zou niet tot lagere, maar juist tot hogere EU-uitgaven leiden dan besloten liggen in de voorstellen van de Europese Commissie (Agenda 2000). Indien de besluitvorming over nieuwe Financiële Perspectieven om wat voor reden dan ook wordt geblokkeerd, is de meest waarschijnlijke uitkomst dus niet een dergelijke verlenging, maar een toepassing van de msp-procedure. Deze procedure leidt naar schatting voor Nederland tot een besparing van *f* 1,5 mld op de EU-afdrachten die zijn verwerkt in het behoedzame scenario. Dit bedrag is door het CPB als bovengrens gehanteerd voor mogelijke ombuigingen op de EU-afdrachten. Lagere bedragen laten ruimte voor het onderhandelingsproces.

Met een aantal overige maatregelen wordt een bedrag van ongeveer *f* 0,5 mld aan besparingen gerealiseerd:

- Het afschaffen van de woninggebonden subsidies wordt versneld (*f* 0,15 mld.)
- Er wordt voor *f* 0,05 mld bezuinigd op de locatiegebonden subsidies.
- Op subsidies en netto-kredieten aan het bedrijfsleven wordt in totaal *f* 0,15 mld bespaard. De bezuiniging op de kredieten is echter niet relevant voor het EMU-tekort.
- De verhoging van boetes, collegegelden en de indexatie van eigen bijdragen leidt tot bijna *f* 0,2 mld aan extra niet-belastingmiddelen voor de schatkist.

De directe effecten op de werkgelegenheid in de collectieve sector van het doorgerekende pakket staan in tabel 3.

Tabel 3 Directe werkgelegenheidseffecten collectieve sector in 2002

	in dzd arbeidsjaren	
Onderwijs		8½
Kinderopvang		2¾
Justitie		1½
Politie		3¼
Werkgelegenheidsbeleid		18 ^a
wv instroom- en doorstroombanen	15¾	
sluitende aanpak	2¼	
Fraude		3½
Doorwerking GF/PF		2
<i>Totaal intensivering</i>		39½
Doelmatigheid		- 12¾
wv departementen	- 5¼	
hoger onderwijs	- 1	
uitvoeringsinstellingen	- 4½	
arbeidsvoorziening	- 1	
gevangeniswezen	- 1	
Buitenlandbeleid/Defensie		- 3¾
<i>Totaal ombuigingen</i>		- 16½
Subtotaal		23
Zorg		16
Totaal		39

^a De uitbreiding van de WSW betekent binnen de inactiviteitsregelingen een verschuiving van arbeids-ongeschiktheidsregelingen naar WSW-uitkeringen.

Fiscale maatregelen regeerakkoord

Tabel 4 geeft een overzicht van de fiscale maatregelen uit het pakket. Na verwerking van de maatregelen in het behoedzame scenario resulteert per saldo een lastenverlichting

van *f* 4,3 mld. Bij de verwerking van het pakket is verondersteld dat het kaspatroon van lastenverlichting en lastenverzwaring op elkaar is afgestemd. Alle maatregelen gaan in per 1-1-2001 met uitzondering van de regulerende energieheffing (incl. terugsluis) en de indexatie van milieuheffingen en accijnzen. Deze indexatie is door het CPB verwerkt vanaf 1-1-1999, omdat anders de beoogde opbrengst in 2002 niet wordt gehaald. Het pakket bevat de volgende maatregelen:

- De bestaande kleinverbruikersheffing op energie wordt in vier jaarlijkse tranches verdubbeld conform een mengvorm van de varianten 1 en 2 uit CPB-werkdocument 96. De opbrengst van deze heffing bedraagt *f* 3,75 mld (incl. BTW)¹³. Deze opbrengst wordt naar bedrijven teruggesteund via specifieke maatregelen en positieve prikkels voor energiebesparend gedrag. Gezinnen worden gecompenseerd via de loon- en inkomstenbelasting (zie verderop).
- De overige fiscale voorstellen op milieugebied uit het kabinetsplan worden overgenomen. Dit houdt in dat er heffingen komen op bestrijdingsmiddelen, grondwater, afvalstoffen en oppervlaktedelfstoffen, die in totaal *f* 0,7 mld op moeten leveren.
- Indexatie van de WBM-heffing en de regulerende energieheffing voor kleinverbruikers levert in het behoedzame scenario *f* 0,3 mld op.
- Introductie van rekening rijden levert in 2002 naar schatting bruto *f* 0,4 mld op.
- Inclusief de beoogde lastenverlichting ad *f* 5 mld is een bedrag van *f* 17,4 mld beschikbaar voor aanpassing van tarieven en schijflengtes LB/IB. Een uitgebreide toelichting op dit onderdeel van het pakket is te vinden in paragraaf 6 van deze notitie.
- Het pakket bevat voorts naar analogie van het belastingplan 21e eeuw een grondslagverbreding van *f* 1 mld vanwege het schrappen van de aftrek van werkelijke kosten en het beperken van de spaarloonregeling. Verdere grondslagverbreding via versoering van de afdrachtsverminderingen in het kader van de WVA (met name de regeling voor langdurig werklozen) levert *f* 0,1 mld op. Hier staat een grondslagversmalling tegenover vanwege fiscale stimulering van kinderopvang.
- De uitbreiding van de scholingsfaciliteit tot de non-profitsector is een uitvloeisel van de laatste zorg-CAO. Deze maatregel was nog niet verwerkt in het behoedzame scenario.
- De fiscale behandeling van inkomen uit vermogen verandert conform de gedachtenlijn uit de nota 21e eeuw. Tegenover de afschaffing van de vermogensbelasting en de inkomensheffing over rente- en dividendinkomen staat de introductie van een nieuwe heffing: aan diverse vermogensbronnen wordt een fictief rendement toegedicht van 4%, dat tegen een tarief van 30% belast gaat worden. Dit onderdeel van het pakket is op drie punten anders ingevuld dan in de nota 21e eeuw. Ten eerste is het tarief verhoogd van

¹³Bij de BTW-ontvangsten over de energieheffing boekt het CPB in afwijking van de nota 21e eeuw niet *f* 0,6 mld maar *f* 0,3 mld, omdat een belangrijk deel betrekking heeft op energieverbruikers die zijn vrijgesteld van BTW dan wel deze kunnen aftrekken (endogene kan via hogere afzetprijzen de BTW-opbrengst wel weer hoger uitkomen).

Tabel 4 Microlasten 2002 (prijzen 1998)

	mld gld	
<i>Milieu</i>		3,7
Energieheffing (incl. BTW)	3,8	
Terugsluis energieheffing bedrijven	- 0,9	
Milieuheffingen cf. 21 ^e eeuw	0,7	
Indexeren wbm-heffing en regulerende energieheffing	0,3	
Rekening rijden	0,4	
Faciliteiten	- 0,5	
<i>Arbeid^a</i>		- 16,7
Tarieven en schijflengtes LB/IB	- 17,4	
Sociale premies	- 0,2	
Schrappen aftrek werkelijke kosten	0,5	
Beperking spaarloon	0,5	
Faciliteit kinderopvang	- 0,2	
Scholingsfaciliteit non-profitsector	- 0,1	
Versobering WBSO/WVA	0,1	
<i>Vermogen</i>		3,5
Afschaffen vermogensbelasting	- 1,3	
Schrappen IH over rente en dividend	- 4,2	
Forfaitair rendement op vermogensinkomsten cf. 21 ^e eeuw	4,1	
Verhoging tarief rendementsheffing van 25% naar 30% + hogere grondslag	2,0	
Verhoging tarief aanmerkelijk belang	0,2	
Beperken lijfrente-aftrek	1,5	
Schrappen aftrek consumptieve rente	1,2	
<i>Overig</i>		5,2
BTW-verhoging	3,9	
Indexeren accijnzen	0,1	
Vaarbelasting	0,1	
Beperken reiskostenforfait	0,5	
Versobering investeringsaftrek	0,1	
Hogere gasprijs tuinders	0,1	
Fiscale reparatiewetgeving	0,5	
Totaal microlasten na verwerking voorstellen		- 4,3
Idem incl. financieringsverschuivingen		- 3,5

^a Inclusief verschuiving tussen belastingen en premies cf. behoedzaam.

25% naar 30%. Ten tweede is rekening gehouden met een hogere grondslag: *f* 100 mld meer belastbaar vermogen.¹⁴ De opbrengst komt hierdoor *f* 2 mld hoger uit dan in de nota 21e eeuw. Deze extra ruimte ontstaat echter alleen als de potentiële heffingsopbrengst ook daadwerkelijk inbaar is. Het derde afwijkende punt betreft een verhoging van het tarief aanmerkelijk belang van 25% naar 30% met een extra opbrengst van *f* 0,2 mld.

- Een deel van de grondslagverbreding LB/IB uit het plan heeft betrekking op aftrekposten die in tabel 4 onder de lastendruk op vermogen zijn ingedeeld. Het betreft het beperken van de aftrekbaarheid van lijfrentepremies en het schrappen van de aftrekbaarheid van rente op consumptief krediet met een gezamenlijke opbrengst van *f* 2,7 mld.
- Verder wordt het hoge BTW-tarief verhoogd van 17,5% naar 19,0%. De opbrengst van deze maatregel bedraagt *f* 3,9 mld.
- Het reiskostenforfait wordt -eveneens in het kader van het belastingplan 21e eeuw- beperkt. De beoogde opbrengst is *f* 0,5 mld.
- Alle accijnzen worden gekoppeld aan de prijsontwikkeling. Ten opzichte van de huidige situatie, waarin alleen de benzine-, diesel- en tabaksaccijnzen zijn geïndexeerd betekent dit indexatie van de alcoholaccijnzen en de accijnzen op frisdranken. De opbrengst in het behoedzame scenario bedraagt, bij invoering in 1999, ruim *f* 0,1 mld.
- Introductie van een vaarbelasting dient *f* 0,1 mld op te brengen.
- De verhoging van de gasprijs voor tuinders leidt in tabel 2 tot een besparing (hogere niet-belastingmiddelen) van *f* 150 mln. De corresponderende meeropbrengst bij de Vpb-gas bedraagt *f* 50 mln. Conform de werkwijze in 'Keuzes in kaart' heeft het CPB dit als een verzwarende maatregel geboekt.
- De investeringsaftrek en de afdrachtsvermindering voor speur- en ontwikkelingswerk worden tezamen zodanig versoberd dat de opbrengst *f* 0,1 mld bedraagt, waarbij het midden- en kleinbedrijf wordt ontzien.
- Het CPB rekent tenslotte ook de belastingmaatregelen ad *f* 0,5 mld in het kader van de fiscale reparatiewetgeving tot de microlastendruk. In de opstelling van de informatoren wordt dit bedrag onder de ombuigingen geboekt. Het betreft met name het tegengaan van de handel in verliescompensaties in de vennootschapsbelasting.

¹⁴In CPB-werkdocument 104 zijn verschillende vermogensvarianten bekeken. Het onderliggende voorstel houdt het midden tussen de basis- en de hogere variant. In WD104 is erop gewezen dat niet vast staat dat het volledige belastbare vermogen daadwerkelijk onder de heffing zal vallen. In ieder geval zal de forfaitaire heffing gepaard moeten gaan met een forse inspanning om de heffing te innen.

Abstract

This paper presents the economic consequences of the Coalition Agreement which was agreed upon recently. This Agreement lays down the policy intentions for the new cabinet period up to and including 2002. As a starting point for its fiscal and economic policies the agreement is based on the so-called cautious scenario for the period 1999-2002, showing a GDP growth rate of 2% a year and an employment growth of 1% a year. This scenario offers, under unchanged policies, budgetary room of around 4¼ billion guilders during the coming cabinet period for additional outlays, relief of the burden of taxes and social security premiums, and a further reduction of the fiscal deficit. The Coalition Agreement proposes budgetary savings of around 6¼ billion guilders and raises public expenditure with around 10 billion guilders. In addition the burden of tax and social security premiums is cut by 4¼ billion guilders, as the net result of an easing of the burden of collective levies on labor and an increase in indirect taxes.

The CPB analysis shows that the policies proposed in the Coalition Agreement have a positive impact on economic growth and employment. In the cautious scenario, upon inclusion of the measures of the Coalition Agreement, GDP growth goes up to 2¼% a year while employment growth increases to 1½% a year. The EMU deficit shows a decline from 1,6% GDP in 1998 to 1,3% GDP in 2002.